

Κασσιανή

Το βράδυ της Μεγάλης Τρίτης, ψάλλεται στις Εκκλησίες ο όρθρος της Μεγάλης Τετάρτης. Το τελευταίο τροπάριο στην ακολουθία είναι αυτό της ευσεβούς και λογίας ποιητριάς του Βυζαντίου, Κασσιανής. Η Μεγάλη Τρίτη είναι αφιερωμένη στην προνοητικότητα και την εγρήγορση, με την παραβολή των δέκα παρθένων και το υπέροχο ποιητικής ομορφιάς τροπάριο της Κασσιανής.

Η Κασσιανή (Κασσία), ήταν η πρώτη γυναίκα συνθέτης από την Κωνσταντινούπολη τον 9^ο αι μ.Χ. και της οποίας έχουν διασωθεί οι βυζαντινοί ύμνοι που έγραψε για πολυφωνία, μονοφωνία, με συνοδεία εγχόρδων ή πρώιμου εκκλησιαστικού οργάνου. Η αίσθηση που αφήνει η μουσική της είναι ιδιαίτερα αέρινη όταν ερμηνεύεται από γυναικείες φωνές.

Γεννήθηκε μεταξύ του 805 και του 810 στην Κωνσταντινούπολη και ήταν γόνος φεουδαρχικής οικογένειας. Στον πατέρα της Κασσιανής, επιφανές μέλος αυτής της οικογένειας, φαίνεται πως είχε απονεμηθεί ο τίτλος του Κανδιδάτου στην αυλή της Βασιλεύουσας. Όταν μεγάλωσε συνδύαζε εξαιρετική σωματική ομορφιά και εξυπνάδα. Τρεις βυζαντινοί χρονικογράφοι, ο Συμεών ο μεταφραστής, ο Γεώργιος Αμαρτωλός και ο Λέων ο Γραμματικός, αναφέρουν ότι έλαβε μέρος στην τελετή επιλογή νύφης για τον αυτοκράτορα Θεόφιλο, την οποία είχε

οργανώσει η μηριά του Ευφροσύνη. Σε αυτή, που τοποθετείται χρονικά το 821 ή το 830, ο αυτοκράτορας επέλεγε τη σύζυγο της αρεσκείας του δίνοντάς της ένα χρυσό μήλο. Θαμπωμένος από την ομορφιά της Κασσίας, ο νεαρός αυτοκράτορας την πλησίασε και της είπε: «Ὡς ἄρα διὰ γυναικός ἔρρῦη τὰ φαῦλα» («*Από τη γυναίκα ήρθαν στον κόσμο τα κακά [πράγματα]*»), αναφερόμενος στην αμαρτία και τις συμφορές που προέκυψαν από την Εύα. Η Κασσία, ετοιμόλογη, του απάντησε: «Ἄλλά καὶ διὰ γυναικός πηγάζει τὰ κρείττω» («*Ἄλλά και από τη γυναίκα [ήρθαν στον κόσμο] τα καλά [πράγματα]*»), αναφερόμενη στην ελπίδα της σωτηρίας από την ενσάρκωση του Χριστού μέσω της Παναγίας. Με βάση την παράδοση, ο ακριβής διάλογος ήταν:

-Εκ γυναικός τα χείρω.

-Και εκ γυναικός τα κρείττω.

Λέγεται ότι ο εγωισμός του Θεόφιλου τραυματίστηκε με αποτέλεσμα να απορρίψει την Κασσιανή και να επιλέξει τη Θεοδώρα από την Παφλαγονία της Μικράς Ασίας για σύζυγό του. Ωστόσο, ο διάλογος αυτός δεν είναι πρωτότυπος ενώ και η σκηνή πιστεύεται ότι είναι μύθος. Ο διάλογος ευρίσκεται σε λόγο *Εἰς τον Ευαγγελισμόν της Θεοτόκου* που αποδίδεται στον Χρυσόστομο ή τον Γρηγόριο τον Θαυματουργό (*Patrologia Graeca*, 50, 795A), αλλά μάλλον προέρχεται από τον Πρόκλο Κωνσταντινουπόλεως (434-446). Κατ' άλλους οι διηγήσεις του επεισοδίου εμφανίζονται 100 περίπου χρόνια αφού έζησε ο Θεόφιλος, ενώ το διήγημα περιέχει μοτίβα από την περιοχή του μύθου και της μεταγενέστερης δημόδους παράδοσης η οποία δημιουργήθηκε σταδιακά μέσα στους εικονολατρικούς κύκλους ως αντίδραση ενάντια στο μεροληπτικό εγκώμιο της αυτοκράτειρας Θεοδώρας.

Δεν σώζονται άλλες πληροφορίες για την Κασσιανή μέχρι το 843, οπότε και μαθαίνουμε ότι ίδρυσε ένα κοινόβιο στα δυτικά της Κωνσταντινούπολης, κοντά στα τείχη της πόλης, του οποίου έγινε και η πρώτη ηγουμένη. Αν και πολλοί ερευνητές αποδίδουν την επιλογή της αυτή στην αποτυχία της να γίνει αυτοκράτειρα, μία επιστολή του Θεόδωρου του Στουδίτου αποδίδει διαφορετικά κίνητρα στην ενέργεια της αυτή. Διατηρούσε στενή σχέση με τη γειτονική Μονή Στουδίου, η οποία έμελλε να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην επανέκδοση βυζαντινών λειτουργικών βιβλίων τον 9ο και το 10ο αιώνα, με αποτέλεσμα τη διάσωση των έργων της (Kurt Sherry, σελ. 56). Στη συνέχεια η Κασσιανή εξαφανίζεται από το ιστορικό προσκήνιο. Καμία βυζαντινή ή άλλη πηγή, κοσμική ή εκκλησιαστική, δεν μας πληροφορεί αν εξορίστηκε από τους εικονομάχους ή τους εικονόφιλους αυτοκράτορες.

Ωστόσο, σύμφωνα με μία ανεπιβεβαιώτη παράδοση, η Κασσιανή ταξίδεψε στην Ιταλία κατά τη διάρκεια της εικονομαχίας και αργότερα εγκαταστάθηκε μέχρι το τέλος της ζωής της στην Κάσο, όπου και απεβίωσε μεταξύ του 867 και του 890.

Στο μοναστήρι εκδηλώθηκε και το έμφυτο καλλιτεχνικό της ταλέντο και το βαθύ θρησκευτικό της συναίσθημα συνθέτοντας εκκλησιαστικούς ύμνους, τροπάρια, ιδιόμελα. Εκεί, στην ήσυχη και υποβλητική ατμόσφαιρα του μοναστηρίου συνέθεσε και το περίφημο ιδιόμελο «Τροπάριο της Κασσιανής» από το όνομά της που αργότερα η Ορθόδοξη Εκκλησία το καθιέρωσε ως Δοξαστικό των Αποστίχων του Όρθρου της Μεγάλης Τετάρτης.

Φαίνεται καθαρά ότι η Κασσιανή εμπνεύστηκε το ιδιόμελο αυτό τροπάριο από τα λόγια των Ευαγγελιστών, που δεν αναφέρονται στη Μαρία τη Μαγδαληνή, όπως πολλοί πιστεύουν, αλλά στην ανώνυμη αμαρτωλή γυναίκα, τη μοιχαλίδα, που ο Χριστός έσωσε από βέβαιο λιθοβολισμό του έξαλλου πλήθους των Φαρισαίων για το ηθικό της παράπτωμα με εκείνα τα λόγια Του: «Ο αναμάρτητος πρώτος τον λίθον βαλέτω επ'αυτήν».

Και όταν αργότερα ο Ιησούς βρέθηκε στο σπίτι του Σίμωνα του Φαρισαίου του λεπρού, η αμαρτωλή εκείνη γυναίκα αισθάνεται την ανάγκη να πάει να εκφράσει την ευγνωμοσύνη και την αφοσίωσή της στον Σωτήρα Χριστό. Αγοράζει αρώματα, ντύνεται ταπεινά και σεμνά και ταπεινωμένη και συντετριμμένη, με δάκρυα στα μάτια, έρχεται και πλένει τα πόδια του Ιησού και τα σκουπίζει με τα ξέπλεκα μαλλιά της. Τα δάκρυά της εκείνα ήταν δάκρυα ελέους και συντριβής και κλαίει με πάθος να την ευπλαχνιστεί ο Θεός της αγάπης και της συγχώρεσης.

Με αφορμή την αμαρτωλή γυναίκα διάσημοι ζωγράφοι εμπνεύστηκαν κι έφτιαξαν τους παρακάτω πίνακες:

El Greco, Μαρία Μαγδαληνή, η Μετανοούσα 1576 – Μουσείο Καλών Τεχνών Βουδαπέστη

Pietro Perugino, Μαρία Μαγδαληνή 1500, Πανακοθήκη Ραλατινα Παλάτι Pitti - Φλωρεντία.

Caravaggio, Η Μετανοούσα Μαγδαληνή 1594-95, Πινακοθήκη Dorija Pamphilj - Ρώμη.

Guido Reni, Η Μετανοούσα Μαγδαληνή 1630-32, Παλάτι Barberignì - Ρώμη.

Παραθέτουμε το Τροπάριο:

Το Τροπάριο της Κασσιανής

Κύριε, η εν πολλαίς αμαρτίαις περιπεσούσα γυνή,
την σήν αισθομένη Θεότητα μυροφόρου αναλαβούσα τάξιν,
οδυρομένη μύρα σοι προ του ενταφιασμού κομίζει.
Οίμοι! λέγουσα, οτι νύξ μοι υπάρχει, οίστρος ακολασίας,
ζοφώδης τε και ασέληνος ερωσ της αμαρτίας.

Δέξαι μου τας πηγάς των δακρύων,
ο νεφέλαις διεξάγων της θαλάσσης το ύδωρ,
κάμφθητί μοι προς τους στεναγμούς της καρδιάς,
ο κλίνας τους ουρανούς τη αφάτω σου κενώσει.

Καταφιλήσω τους αχράντους σου πόδας,
αποσμήξω τούτους δε πάλιν τοις της κεφαλής μου βοστρύχοις,
ων εν τω Παραδείσω Εύα το δειλινόν κρότον τοις ώσιν ηχηθείσα,
τω φόβω εκρύβη.

Αμαρτιών μου τα πλήθη
και κριμάτων σου αβύσσους τις εξιχνιάσει,
ψυχοσώστα Σωτήρ μου;
Μη με την σήν δούλην παρίδης,
Ο αμέτρητον έχων το έλεος.

Μετάφραση, του Κωστή Παλαμά

Κύριε, γυναίκα αμαρτωλή, πολλά
πολλά, θολά, βαριά τα κρίματά μου.
Μα Κύριε, πως η θεότης Σου μιλά,
μέσ' στην καρδιά μου!

Κύριε, προτού σε κρύψ' η εντάφια γη
από τη δροσαυγή λουλούδια πήρα
κι απ' της λατρείας την τρίσβαθη πηγή
σου φέρνω μύρα.

Οίστρος με σέρνει ακολασίας ... Νυχτιά
σκοτάδι, αφέγγαρο, ανάστερο με ζώνει,
το σκοτάδι της αμαρτίας, φωτιά
με καίει, με λιώνει.

Εσύ που από τα πέλαα τα νερά
τα υψώνεις νέφη, πάρε τα Έρωτά μου,
κυλάνε, είναι ποτάμια φλογερά
τα δάκρυά μου.

Γείρε σ' εμέ. Η ψυχή μου πως πονεί!
Δέξου με Εσύ που δέχτηκες και γείραν
άφραστα ως εδώ κάτω οι ουρανοί
και σάρκα επήραν.

Στ' άχραντά Σου πόδια, βασιλιά
μου Εσύ, θα πέσω και θα στα φιλήσω
και με της κεφαλής μου τα μαλλιά
θα στα σφουγγίσω.

Τ' άκουσεν η Εύα μέσ' στο αποσπερνό
της παράδεισος φως ν' αντιχτυπάνε,
κι αλαφιασμένη κρύφτηκε ... Πονώ,
σώσε, έλεος κάνε.

Ψυχοσώστ' οι αμαρτίες μου λαός
τ' αξεδιάλυτα ποιός θα ξεδιαλύσει;
Αμέτρητό Σου το έλεος, ο Θεός!
Άβυσσο η κρίση.

https://www.youtube.com/watch?v=ioWWliG_sHc&t=216s

Πηγές:

<https://www.saint.gr/5/texts.aspx>

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%B1%CF%83%CF%83%CE%B9%CE%B1%CE%BD%CE%AE>

<http://www.kulturosupa.gr/ayta-kai-alla/tropaario-kasiani-18783/>

https://www.google.com/url?sa=i&url=http%3A%2F%2Fannagelopoulos.blogspot.com%2F2014%2F04%2Fh.html&psig=AOvVaw1KgfH1K5Id36Sdeya3Z2P0&ust=1619441380868000&source=images&cd=vfe&ved=0CA0QjhxqFwoTCJju_MC3mfACFQAAAAAdAAAAABAD

Νεφέλη Λιβάνη Γ'2